

Doba kože, Dubravka Ugrešić, *Fraktura*, 2019

PIŠE: Ivana Golijanin

Postoji jedno mjesto u knjizi *Predavanja o lošem ukusu* Milivoja Solara na kojem piše kako je ideologija glavni krivac lošeg ukusa tokom cjelokupne epohe modernizma. Ova je misao vrlo korisna u interpretaciji atmosfere knjige eseja *Doba kože*, posljednoj objavljenoj knjizi Dubravke Ugrešić. U njoj je sakupljeno i uglavnom hronološki poredano, kako je istaknuto u autorskoj napomeni, šesnaest eseja čije su osnovne preokupacije usko vezane za kulturne, književne i ideološke matrice kako jedne države tako i čovječanstva. Ugrešić se, kao i u svom ukupnom književnom stvaralaštvu, pokazuje kao izvrsna analitičarka simptoma različitih sociokulturnih bolesti, a ideologija (po)ostaje ne samo krivac za loš ukus, nego se odsustvo ideološke emancipacije zadržava na svim poljima i u periodu koji je došao nakon modernizma.

Ova knjiga eseja reflektuje neke od njenih misli prisutnih i u *Kulturi laži*, *Napadu na minibar* ali i u romanu *Lisica*. Riječ je o seciranju popularne kulture kroz nizove retoričkih pitanja, propitivanju egzila i (ne)mjesta koje azilanti imaju, progonstvu i otporu te, na kraju, pokušaju da se objasni kakvu ulogu ima književnost u svijetu deficita umjetničke imaginacije i neskrivenih derivata fašizma.

Iako danas izgleda kao da su ljudi slobodni da sami biraju pravac vlastitog života, *Doba kože* nam govori kako smo ipak nemoćni kada je riječ o definitivnoj propasti svih naših sistema – etičkih i demokratskih, dakle etičkih, uopšte uzev. Svoj upirući kažiprst Ugrešić proteže i do ove knjige a on se, od prve do posljednje teme, pretvara u stameni srednji prst u oko svih negativno markiranih *izama* koje smo afirmisali u stvarnosti čiji smo dio. Dok ideologija promovise iluziju vječne sadašnjosti, popularna kultura briše sve granice i *nije više jasno što je umjetnost a što zbilja, što je imitacija života a što sam život, i što imitacija imitacije* (str. 18), napisaoće Ugrešić u eseju *Doba kože* zatim i naglasiti kako u tom svijetu naša koža odavno nije samo naša, a da se ona uz koju smo se *stisli* postepeno pretvara u odvratnu lešinu.

Nakon što ustanovi kako je naše doba – *doba kože* Dubravka Ugrešić će tu kožu razvlačiti na još dvjesto stranica kako bi nam pokazala da je ona, koja je u isto vrijeme (iz)ranjavana kasnim kapitalizmom, domoljubljem, sociološkim izopačenostima, ipak koža ljudi/zombija koji na svijetu najviše vole sebe i kako je cijela savremena kultura zapravo podij za paradiranje samoljublja. Implikacije digitalnog doba su za Ugrešić sadržane u tome što se život pretvorio u karneval koji traje beskonačno i time izgubio

svoju primarnu namjeru – i život i karneval. Takvoj atmosferi autorica suprotstavlja citate koji stoje kao uvod svakom eseju; u pitanju su dijelovi knjige romskih bajki *Bože, pretvori me u mrava* i pionirske *Početnice*, priručnika za podučavanje djece i mladih u SFRJ. Oni su podsjetnik na svijet koji ne postoji ili nikada nije bio moguć – svijet različitosti – i prkose ovoj populističkoj stvarnosti.

Ipak, teško je odvojiti se od misli o sveprisutnom ciničnom fatalizmu koji u ovoj knjizi, možda i ponajviše od svih njenih knjiga eseja, reflektuje jednu svijest o tome kako smo došli do izvjesnog kraja: *don't take it personal*, kao što stoji u naslovu jednog eseja, čin je koji moramo priuštiti sebi u trenutku kad svi smetaju svima, ako želimo preživjeti rat sviju protiv svih koji je, ako je vjerovati Dubravki Ugrešić, tu i traje.

Zanimljivim, ali i neophodnim se čini naglasiti kako vrijeme u kojem su nastajali eseji iz knjige obuhvata period od 2014. do 2018. godine, pa posredstvom te odrednice možemo pratiti *ton* kojim se Ugrešić obraća svijetu. On je, od početka do kraja pa čak i u eseju iz 1992. koji nosi naziv *Esej koji svome adresatu putuje već četvrt stoljeća, nikako da stigne, a po svemu sudeći i neće*, isti sa povremenim blagim iskliznućima ka potpunom očaju autorice koji maskira u prezir prema svijetu i kulturi koja se zove populističkom samo zato što naziv *neofašistička* nije korektan, iako je posve prikladan.

Dubravka Ugrešić misli i istražuje zatim i prezentuje sve prikupljene dokaze za svoje tvrdnje. Ipak, njeni nekada teško uhvatljivi, premda pojedinačno vrlo jasni „skokovi“ pri odabiru primjera za opisivanje nekog kulturnog fenomena (od Isaka Babelja do *senzorne proze*), mogu nam se činiti nezgrapni te, u najboljem i najispravnijem slučaju, nebrojeno mnogo puta ponovljeni. Ugrešić, naravno, ne ponavlja doslovno vlastite primjere, već su oni koje koristi u službi prezentovanja dokaza za teme kojima se bavi decenijama – egzil, nove književne prakse, proizvodi popularne kulture i tehnološki napredak uopšte. Naslovni esej sadrži nekolicinu misli o Lenjinovim balzamerima, tattoo majstorima iz Amsterdama i krupnijoj ženi iz zagrebačkog tramvaja i autorica ih spaja u jednoj ideji kože kao simbola popularne kulture opterećenog različitim značenjima.

Ljudi su velika nesreća, naslov je jednog u nizu eseja i upravo on označava smisao koji Ugrešić nudi vlastitom interpretacijom politike, književnosti, filma, egzila i popularne kulture, uopšte. Ona nam pokazuje kako je ideja da u vremenima slobodnog izbora sve možemo kontrolisati zapravo stvorila jednu atmosferu sveprisutnog haosa; on nije niti dobar niti nužno loš ali ga određuje haotičnost, pa ga je samim time teško obuzdati i njime upravljati – on se prostire od demokratije do loše književnosti i loših ljudi.

Govoreći o književnosti, Ugrešić se u eseju *Umjetnici i ubojice* eksplicitno obračunava sa trendom prema kojem sve više osuđenih i oslobođenih *krimosa* utjehu i moralno opravdanje za svoje postupke pronalaze u pisanju:

Čini se da ubojicama i krimosima umjetnost služi kao tuš za moralnu dekontaminaciju. Zato je umjetnost tako popularna. Svi bi da se njome moralno properu (str. 131).

Taj antropocentrizam vrišti i odjekuje ovom knjigom, a spisateljica pruža otpor različitim oblicima mizoginije i fašizma te svim represivnim i načelno lošim praksama u kulturi i životu. Kritika lošeg ukusa je u ovoj knjizi predstavljena kao otpor prema odabiru bilo čega što nam je *po ukusu* – radikalni patriotizam *čistog hrvatskog zraka* je po mjeri onih koji ispisuju kukaste krstove, govor mržnje i govor ljubavi čini savremenu regionalnu književnost a opšta patrijarhalizacija je ukus postjugoslovenske demokratije.

Doba kože je Dubravka Ugrešić *at its finest*. Ona katalogizuje želje i nesreće, pravi arhiv ljudskih iskustava, a sakupljeni u cjelinu knjige ovi eseji pokazuju kako su kasni kapitalizam, tehnokratija i populizam na čelu sa čovjekom, prekoračili sve granice i kako oni sada više ne umiju da se promijene, preispitaju ili odustanu, već srljaju po starom, naprijed a sve dalje i dublje u ovaj kasni, za njih već možda i prekasni sat.

IVANA GOLIJANIN (Istočno Sarajevo, 1995), BA Komparativne književnosti. Oblasti njenog interesovanja su, pored književnosti, i pozorište i filmska umjetnost a forma izraza esej i umjetnička kritika. Autorica je nekoliko književnih prikaza u bh časopisima za kulturu i književnost *Život*, *Izraz*, *Bosanska vila*, te kragujevčkim *Koracima*, i dramske adaptacije na bosanski jezik priče o Karađozu „Čarobna lampa“ Džengiza Ozeka koja se izvodi u Pozorištu mladih Sarajevo. Trenutno piše filmske kritike za *Oslobođenje* koje možete čitati na web stranici istoimenih novina.